

A CIONISTA JOBBOLDAL ATYJA

V E S Z P R É M Y L Á S Z L Ó B E R N Á T

Az I. világháború utolsó előtti évében Arthur James Balfour brit külügyminiszter ígéretet tett egy zsidó állam brit protekció alatt való felállítására a történelmi Izrael területén. Ám Nagy-Britannia nem siette el 1917-es vállalásának betartását a zsidó nép irányába: a cionista mozgalom hirtelen nyert társadalmi támogatottsága mögött álló közösség elégedetlenné vált, s a korábban baloldali politikusok által uralt mozgalom rövidesen kettészakadt. Az ellenzék, amely céljával az előző, szerintük lagymatag és megalkuvó cionista politikát kívánta felülvizsgálni, azaz revízió alá venni, a revizionista-cionista nevet választotta magának, s vezetője az odesszai születésű orosz-zsidó mozgalmár és tárcaíró Vlagyimir Ze'ev Zsabotyinszkij lett.

NÉP ÉS SZABADSÁG

Zsabotyinszkij ódivatú 19. századi nemzeti liberális és elkötelezett demokrata volt, ám máig történelmi vita tárgya, hogy ugyanez elmondható-e híveiről is. A cionista író korai világnézetét „liberális anarchiaként” írta le, amelyben „minden egyén [annyit ér, mint] egy király”. A szabadpiac, a sajtószabadság, a nők egyenjogúsága és a kisebbségi jogok tisztelete gondolkodásának alapvető tételei voltak. A történelmi viták azonban okkal dúlnak Zsabotyinszkij nézetei körül. A jobboldali cionista politikus gondolkodásában ugyanis a fentiek jól megfértek a militáns retorikával, a kérlelhetetlen nacionalizmussal és az állam – indokolt esetben – egyén fölé való rendelkezésével. Zsabotyinszkij a zsidó állam és egy zsidó hadsereg feltétlen szükségességét hirdette, az európai zsidóság teljes kivándorlását akarta látni, és a zsidó állam bibliai határait való kiterjesztését akarta elérni: „A Jordán két partján éled a dal: / Enyém a jobb és enyém a bal!” – szövegét egyik verse korabeli magyar fordításban.

Ellenfelei Zsabotyinszkijt gyakorta nevezték „Vlagyimir Hitlernek”, követőit pedig „zsidó horogkereszttel játszadozó gyerekeknek”. Az is tény, hogy 1933-ban egy náci lap egyszerűen úgy mutatta be Zsabotyinszkijét, hogy „ők ma a fasiszták a zsidók között”. A lap interjúalánya egy revizionista-cionista volt, azaz saját szavaival: „*ein jüdischer Faschist*”.¹ Amennyiben igaz volt Zsabotyinszkij öndefiníciója – miszerint nézetei mindig is a 19. század liberalizmusára épültek s ilyen értelemben ő politikai „vénember” volt –, mivel adhatott okot a vádakra? Noha ő maga tisztázta, hogy „nem hisz egy zsidó fasizmusban”,² mégis perspektívába kerülnek a rá aggatott jelzők, ha megvizsgáljuk, hogyan is vélekedett Zsabotyinszkij a tekintélyelvűségről és az erőszak használatáról, ha a fasizmustól elvonatkoztatva kellett véleményt alkotnia a témában. Zsabotyinszkij maga szólta meg a fasizmust, miszerint az „fegyelemkultusz”, ám ifjú-sági szervezetét – amelyet Zsabotyinszkij az arabok elleni harcokban elesett

1 Jewish Telegraphic Agency 1933. szeptember 10.; Der Angriff 1934. szeptember 27., 3–4.

2 Vladimir JABOTINSKY: *My Answer to Dr. Wise*, Jewish Telegraphic Agency 1935. május 17.; *Revisionists Prepare New Group's Constitution*, Jewish Telegraphic Agency 1935. szeptember 11.

bajtársáról, Joszif Trumpeldorról nevezett el *Brit Trumpeldorn*nak, azaz Trumpeldor-szövetségnek, röviden *Betárnak* – már úgy jellemezte, hogy azok egyetlen „központi parancsra, egyazon pillanatban” cselekszenek, és „büszkén” vállnak „géppé, igen, géppé”³

1927-es *Sámson* című regényének központi szála, hogy pogány álbibliai hőse filiszteusok – értsd: arabok – közé kerül, hogy kifürkésze titkaikat. Sámson karakterén keresztül Zsabotyinszkij a következő – irodalmiságuk okán részletesebb idézést érdemlő – sorokban értékelte a tömegeket megmozgató nacionalizmus erejét: „[Sámson] egy nap egy ünnepet tekintett meg egy gázai templomnál. A tereken fiatal férfiak és lányok tömege járt törzsi táncokat [...] egy borotvált arcú pap vezette őket. A templom legmagasabb lépcsőjén állt, egy nehéz vasrúddal a kezében [...]. A hatalmas tömeg mozdulatlanul állt [...]. A szakálltalan pap elsápadt, és úgy látszott, mintha belelélyesztette volna szemeit a táncosokéba, akik engedelmesen az övéibe tekintettek. Egyre inkább és inkább elsápadt: a tömegnek pedig minden elnyomott energiája a pap mellkasába tűnt összegyülemelni, mígnem már majd' megfulladt tőle. Sámson érezte, hogy a vér a szívébe árad: ő maga is fulladozni kezdett volna, ha a várakoztatás még egy pillanattal tovább elhúzódik. Hirtelen, egy gyors, szinte észrevehetetlen mozdulattal a pap megemelte rúdját, mire a tér összes fehér figurája lerogyott bal térdére, és az ég felé lendítette jobb karját – egyetlen mozdulat volt, s egyetlen hirtelen, morajló összhanggá állt össze az egész. A több tízezer báméskodó felsóhajtott, Sámson pedig megtántorodott: véres volt az ajka, olyan erősen szorította össze a száját [...]. Gondolataiba merülve hagyta el a helyet. Nem tudta volna megfogalmazni gondolatait, de úgy érezte, hogy ott, abban a látványban, ahogyan több ezer ember egyetlen valaki akarátát követte, megpillantotta a politikai elméjű népek nagy titkát.”⁴

A történet későbbi héber fordításában a jobb kézről bal kéz lett – a fordító nyilván nem tudta feldolgozni a baljós hasonlatot. Azonban a *Sámson* a kor szellemébe teljesen illeszkedett: Menachem Begin későbbi jobboldali izraeli miniszterelnök úgy emlékezett vissza a *Sámson*-ra, hogy „a teljes generációnk azon a könyvön nőtt fel”. A műben Sámson alakja üzenetet is küld zsidó népének: „Vasat kell szerezniük. Mindent el kell adniuk a vasért: ezüstjüket és aranyukat, borukat és marháikat, asszonyaikat és lányaikat. Bármit a vasért! Semmi nincs a világon, ami fontosabb, mint a vas. [Emellett] király kell! Egy ember, aki ki fogja adni nekik azt a jelet, amire majd hirtelen ezrek fogják fellendíteni a karjaikat. Így van ez a filiszteusokkal is: és ezért van, hogy a filiszteusok Kánaán urai.” Noha egy másik írásában Zsabotyinszkij tisztázta, hogy szerinte a „vezér” egy „abszurd szó”, mert „csak a bivalyok követik a vezetőt [és] a civilizált embereknek nem kell vezér”, a *Betár* alapszabályaiban mégis lefektette, hogy egyetlen személy utasításainak kell engedelmeskedni, aki a „Parancsnok, az Építész, a Vezér”. A *Betár* feje pedig nem volt más, mint ő maga.

Érdeemes szólni a revizionisták hivatalos egyenruhájáról, a barna ingról. Állítólag a föld árnyalatait jelképezte a szín, de amikor barnainges nációkkal voltak tele a zsidó lapok hírei, a kor olvasója kevés különbséget láthatott a kettő között – s ezen tény előszeretettel fel is emlegette a baloldali cionista sajtó. Zsabotyinszkij azonban fontosnak tartotta az uniformitást: „Egy egyszerű trükk segítségével a legrosszabb asszimilánst is magával sodorhatja – legalább

Babiloni fogság – Ze'ev Zsabotyinszkij brit börtönben, 1920
(National Library of Israel)

3 Shlomo AVINERI: *A modern cionizmus kialakulása*, ford. BABARCY Eszter, Századvég, Budapest, 1994, 192 és 202–203.

4 Vladimir JABOTINSKY: *Prelude to Delilah*, Ackerman, New York, 1945, 200–201.

egy pillanat erejéig – a zsidó nemzeti lelkesültség: végy néhány száz zsidó ifjút, öltöztess egyenruhába, s vonultsd fel őket a szeme előtt – szabályos menetben, amelyben e kétszáz kölyök minden lépése mennydörgésként szól –, mint ha egy gépet látna. A világon semmi sem olyan hatásos, mint az emberi tömeg azon képessége, hogy bizonyos pillanatokban egyetlen lényként érezzen és cselekedjen, egyetlen akarattal átítatódva, egyetlen ritmusban. Ez különbözteti meg egymástól a sokaságot, a csöcseléket és a nemzetet.”⁵

Mikor azzal vádolták, hogy ő és a Betár militáns, Zsabotyinszkij csak annyit felelt, hogy kacifántos „latin szavak nem tarthatják vissza”.⁶ A fasiszta jelzővel is főleg az volt a baja, hogy nem kellő figyelemmel használták ellenfelei: „[A fasiszmust] lehet kritizálni, de nem szabad megrugdosni. Van elég kifejezés, amivel káromkodhatunk (nácizmus, hitlerizmus, rendőrállam stb.), de a *fascismo* Olaszország védjegye alatt áll, és ezért csakis a megfelelő beszélgetésekre kell azt félretenni, és nem a kocsis-diskurzusok során kéne alkalmazni” – figyelmeztette társait.⁷ Politikai gondolkodásában tetten érhető Izrael állam máig létező politikája, miszerint inkább keresi a nacionalista országok – megértő – támogatását, mint a liberális-demokratikus országok alkalmanként kevésbé lelkes szövetségét.

Zsabotyinszkij példának okáért az ukrán zsidóság megvédésének érdekében hajlandó lett volna együttműködni az ukrán nacionalisták olyan képviselőivel is, akiknek neve mára a pogrom szóval forrott egybe. A korabeli antiszemitákkal való kooperáció keresése nem volt számára ellentmondásos kérdés,

ugyanis a cionizmus egyik alapvető tételéből merítve – miszerint a biztonságos zsidó élet a diaszpórában eleve lehetetlen – a Palesztinán kívüli zsidó létet Zsabotyinszkij nem tartotta sokra. Erről így írt egyik provokatív esszéjében: „Hány pogromnak lehettünk már tanúi, és én mégsem tudom magamat arra kényszeríteni, hogy a hasonló események iránt belső érdeklődést érezzek [...]. Amikor a pogromok részleteit beszélük el nekem,

figyelmem akaratlanul is elkalandozik és másfelé téved [...]. Egy zsidó újságíró nemrég a bjelosztoki pogrom kapcsán lelkemben vájkált, hogy rátapintson, milyen a »pogromfilozófiám«. És arra jutott, hogy számomra közömbös a zsidók bánata. Nem válaszoltam neki – ahhoz túlságosan is jól értem az ilyen emberek hangulatát, hogy az igazságtalanság vagy sértés miatt megharagudjak rájuk [...]. Nem válaszoltam neki, de nem is volt mit válaszolnom: nincs nekem semmiféle pogromfilozófiám [...]. Nem keresek hiába gyógyírt a *gálut* [a diaszpóra-lét] egyes keléseire, mert az ilyen orvosságban nem hiszek [...]. *Sékelekkel* [itt: cionista adományokkal] akarok kereskedni a pogrom közepette, kék bélyeget ragasztok a halottak listájára, s erre büszke vagyok. A lelkemben vájkáltak és közönyön kívül semmit sem tudatok benne kitapintani.”⁸

A cári Oroszország szétesését követő években különálló pogromok során közel 30 ezer zsidót mészároltak le a bolsevikellenes ukrán–orosz fehér csapatok; az egységek többsége Szemjon Petljura ukrán nacionalista vezetése alatt állt. 1921 augusztusában Maxim Szlavinszkij, Petljura követe Prágában találkozott Zsabotyinszkijel, s a két nacionalista politikus szerződést kötött egy fehér zsidó csendőrség felállításáról – a korabeli zsidó közvélemény felháborodása mellett.⁹ A cionista csendőrség az ukrán csapatokat kísérte volna azok bolsevikellenes hadjárata során, Zsabotyinszkij szerint a helyi zsidó közösségek védelmének céljából. A szervezet végül sosem állt föl, mivel az ukrán támadás hamar kudarcba fulladt.¹⁰ Az alku majdnem kettétörte Zsabotyinszkij karrierjét: kollégái a távozását követelték a Cionista Világszervezetből (WZO), amelyet aztán el is hagyott. Mentségére azt hozta fel, hogy szerinte mindkét fél oldalán

5 AVINERI: *I. m.*, 203.

6 Walter LAQUEUR: *A History of Zionism*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1972, 342.

7 Vladimir JABOTINSKY: *Jews and Fascism – some Remarks, and a Warning*, Jewish Telegraphic Agency 1935. április 11.

8 Vladimir JABOTINSKY: *Days of Mourning* [1906], Jabotinsky Institute, Tel-Aviv [a továbbiakban JI], F-1906/201/EN. Magyar fordításban: *Jabotinsky írásából*, szerk. AMBRUS Katalin – BASSA László, Ambrus Katalin kiadása, Budapest, 1990, 24–27.

9 Zsabotyinszkijt árulónak nevező felháborodott cikkekre lásd JI, A1-4/15.

10 Joseph B. SCHECHTMAN: *The Jabotinsky-Slavinsky Agreement*, Jewish Social Studies XVII. (1955), 289–306.

Izrael állam máig keresi a nacionalista országok megértő támogatását

létre kéne hozni zsidó csendőrségeket, hogy megelőzzék a pogromokat – a vörös, a fehér, „akár a hupilila” oldalon is.¹¹ Petljurát végül egy zsidó diák lőtte agyon, s Zsabotyinszkij még a gyilkosság után is védelmébe vette az ukrán vezetőt.¹² Kritikusainak úgy érvelt, hogy „Palesztináért még az ördöggel is hajlandó lenne együttműködni”.¹³

„NACIONALISTA ÉRTÉKEK”

A politikai flexibilitás mellett revizionista-cionista világnézeti támpontokat is megismerhetünk Zsabotyinszkij Olaszországgal való kapcsolatkereséseiből. Benito Mussolini 1922 októberének végén Rómába menetelt fasiszta követőivel, ott rövidesen átvette a hatalmat, és ezzel Olaszország elérkezett modern történelmének talán leghírhedtebb fejezetéhez, a fasiszmus korszakához. A fasiszta párt első tagjai, majd később valódi szentként tisztelt elesettjei között nem egy olasz zsidó akadt, ahogy Mussolini későbbi miniszterei között is több olasz zsidó szolgált. A fasiszta Olaszország első évtizede a szakirodalom szerint nagyban mentes volt a zsidógyűlölettől, s ezt Zsabotyinszkij már akkor is felismerte: „Bármit is gondolunk a fasiszmusról más szempontokból, ahhoz kétség sem fér, hogy a fasiszta ideológia, legalábbis annak olasz válfaja egy faji egyenlőséget hirdető eszme. Ne legyünk olyan szerények, hogy azt tettetnénk: ez nem számít.”¹⁴

Két hónappal a Rómába való fasiszta bevonulás és egy évvel a fősodratú cionista és a revizionista irányzat közötti szakítás előtt Zsabotyinszkij, ekkor még WZO-*Wunderkind*ként, felettesei utasítására támogatást kívánt keresni a cionizmus felé az antant egykori államai között, s ebből az okból levelet írt az olasz diktátornak. Az „igen kedves Mussolini úrnak” „kiváló tisztelettel” küldött iratban Zsabotyinszkij azzal érvelt, hogy az ókori Róma mediterrán területeire pályázó olasz nacionalista mozgalomnak az arabok helyett a cionistákra kéne támaszkodnia, hogy erősítsék egymás pozícióit a Földközi-tenger partjain. Emellett kioktatta Mussolinit a zsidókról is: „Mussolini úr, úgy tűnik, Ön nem ismeri a zsidókat. Lehet, hogy tévedek, de úgy látszik, az Ön szemében a zsidók tanulékony, mézesmázos és ravasz lények [...], ha meg akarja ismerni, valóban mennyire életrevalóak vagyunk, tanulmányozza a saját fasisztáit, csak hogy hozzáadhasson még egy kis tragédiát, egy kis kitartást – és talán több tapasztalatot.”¹⁵ Bár a két politikus sosem találkozott, Mussolini egyszer megosztotta pozitív véleményét a cionista vezetőről David Prato római főrabival: „A cionizmusnak kell egy zsidó állam, egy zsidó zászló és egy zsidó nyelv. Aki ezt igazán jól tudja, az a maguk fasisztája, az a bizonyos Zsabotyinszkij.” Zsabotyinszkij, mint láttuk, nem volt fasiszta, és olasz kapcsolataiból is csupán egy 1934-ben megnyílt cionista tengerészeti akadémia született Civitavecchia olasz kikötővárosban. Zsabotyinszkij azonban a '30-as években is a fasiszmus kritizálásának elkerülésére intette olasz zsidó híveit: „Ne fogalmazzatok meg véleményt az olasz politikával kapcsolatban. Ne kritizáljátok a jelenlegi olasz rezsimet, se a korábbi. Ha megkérdéznék titeket politikai és szociális hitetektől, feleljétek ezt: »Cionista vagyok. Legnagyobb vágyam egy zsidó állam.«” De sietve hozzátette, hogy azt is mondják el: „A mi országunkban ellene vagyunk az osztályharcnak. Ez a mi teljes hitünk.”¹⁶ A korabeli nacionalista tömegmozgalmak hívei azonban igenis láttak egymás irányzatai között némi átfedést. Mikor olaszországi revizionista-cionisták Mussolini *A fasiszmus doktrínája* című 1935-ös könyvét elküldték Zsabotyinszkijnek, ő mindössze annyit felelt erre, hogy reményei szerint „megengedettik azt remélnem, hogy képesek leszünk saját doktrínánkat felállítani, mások kopírozása nélkül”.¹⁷

11 Nahum LEVIN: *Jabotinsky and the Petlura Agreement*, The Jewish Standard 1940. augusztus 6.

12 Israel KLEINER: *From nationalism to universalism. Vladimir (Ze'ev) Zhabotinsky and the Ukrainian question*, Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, Edmonton, 2000, 131.

13 Edwin BLACK: *The Transfer Agreement. The Untold Story of the Secret Pact between the Third Reich and Jewish Palestine*, Macmillan, New York, 1984, 77.

14 JABOTINSKY: *Jews and Fascism*.

15 Zsabotyinszkij levele Mussolininek, 1922. augusztus 16., JI, A1-2/12.

16 *The Political and Social Philosophy of Ze'ev Jabotinsky. Selected Writings*, szerk. Mordechai SARIG, Vallentine Mitchell, Portland, 1999, 32.

17 Zsabotyinszkij levele Leone Carpinek, 1934. január 29., JI, A1-2/24/1.

A revizionista-cionista mozgalom radikálisabb ifúsága pedig már nemcsak Mussoliniben, de ironikus módon Adolf Hitlerben is fel vélt fedezni bizonyos „nacionalista értéket”. Abba Achimeir jobboldali cionista író példának

okáért még 1933 tavaszán is amellett érvelt, hogy ha a hitlerizmus levetné az „antiszemita héjat”, a „nacionalista mag” értékelhető volna.¹⁸ Zsabotyinszkij Mussolini-párti híveivel szemben még megértő volt, akkor csupán így kommentálva különös szimpátiájukat: „Az egész merő frazeológia.”¹⁹ Azonban a Hitler iránti szimpátia több volt a soknál. Először Achimeirt rendelte magához, így beszélve vele (Achimeir későbbi szavai szerint): „Ezen cikkek íróját beszélgetésre hívatta Zsabotyinszkij. Többet között kifejtette nekem [...], hogy ő [...] a vezérimádat elvétől rosszul volt. Nem óhajtotta megvitatni, milyen érdeme volt a fasizmusnak abban, hogy megmentette Olaszországot a polgárháborútól [...]. Zsabotyinszkij a következőkkel zárta megbeszélését, amelyet ezen sorok írójával folytatott: »Soha nem szoktam parancsot adni senkinek. Megkérem önt, uram, hogy [...] ne vegyen át idegen kifejezéseket.«”²⁰ Másik híve, Jehosua Hesel Jeivin pedig ezt a levelet kapta tőle: „A [palesztinai revizionista-cionista sajtóban] megjelenő cikkek és megjegyzések Hitlerről és a hitlerista mozgalomról számomra és mindannyiunk számára olyanok, mint egy kés a hátunkban. Követem, hogy azonnal szűnjön meg ez a koszos hisztéria [...]. Követem, hogy a lap feltételek nélkül és teljességgel csatlakozzon [...] a hitlerizmus levadászásához is, a szó legszorosabb értelmében. Ha az újság még egy sort le mer írni, amit úgy le-

het értelmezi, mint zsidó fiúcskák áradozását egy öntelt gojrról, aki véletlenül hatalomra talált kerülni, kirúgatom őket a pártból, és minden személyes kapcsolatot megszakítok velük, mivel az én munkámat nehezítik arroganciájukkal és olcsó pimaszságukkal.”²¹

ÁLLAM ÉS NEMZET

Maga Zsabotyinszkij tehát összetett nézetrendszert képviselt: az egyén értékét hangsúlyozta az állam felett, ám a nemzetet még az államnál is fontosabbnak tartotta. Gyakorlati politikájának kacskaringóit pedig államtalan államférfiúságából is le lehet vezetni: hiába volt kritikus a szörnyállam túlkapásaival szemben, mégis államra volt szüksége – zsidó államra. Követőinek – akik gyakran maguk is leegyszerűsítve tekintettek Zsabotyinszkijre, példának okáért „zsidó Mussoliniként” ábrázolva őt palesztinai héber nyelvű lapjukban – szélsőséges szimpátiáit igyekezett megregulázni, több-kevesebb sikerrel. Még a revizionista irányzat jobbszélétől – Achimeir úgynevezett „maximalista” köreitől – is jobbra

Az ígélet földjén – Ze'ev Zsabotyinszkij üdvözlétére a United Israel Appeal (más néven Keren Hayesod) által 1926-ban kiadott plakát (Micheli Loeb grafikája)

18 Tom SEGEV: *The Seventh Million. The Israelis and the Holocaust*, Henry Holt and Company, New York, 1991, 23.

19 Colin SHINDLER: *The Triumph of Military Zionism. Nationalism and the Origins of the Israeli Right*, I. B. Tauris, London, 2005, 174.

20 Aba ACHIMEIR: *Mi pinkaszos el fasisztan*, Cherut 1949. március 18., 4. (Az ivrit nyelvű szöveg fordításáért köszönet illeti Ronald R.-t.)

21 Joseph SCHECHTMAN: *Fighter and Prophet. The Jabotinsky Story – The Last Years, 1923–1940*, Thomas Yoseloff, New York, 1961, 216.

állt Avraham Jair Stern és híveinek marginális csoportja, akik a II. világháború alatt is az olasz- és német-cionista szövetség teoretiáját dédelgették, abban a reményben, hogy majd Nagy-Britannia ellen fordulhatnak.²² Zsabotyinszkij 1940-ben, brit uralom alatt álló hazájából száműzve, az Egyesült Államokban halt meg, 1964-ben temették újra Jeruzsálemben.

Zsabotyinszkij öröksége azonban nem csak a cionizmus szélsőjobboldali irányzatában ismerhető fel. Napjainkban ő a legfontosabb politikai gondolkodó Izraelben – már ha az örökségét képviselni kívánó pártok számát és jelentőségét, illetve a talán még beszédesebb utcanevet nézzük. (A jobboldali cionizmus atyjáról van elnevezve a legtöbb közterület az országban, s talán semmi sem mutatja jobban Zsabotyinszkij máig ható jelentőségét, hogy egy izraeli portál szerzője még maga is – tévesen – a Likud alapítójaként utalt rá.²³) A kapcsolat napjaink izraeli kormánypártja és Zsabotyinszkij között azonban nem légből kapott. A Likud egyik elődje ugyanis a Cherut (Szabadság) párt volt, Menachem Begin jobboldali miniszterelnök kormánypártja, mely 1977-ben került először hatalomra. Maga Begin a Zsabotyinszkij által alapította Betar lengyelországi vezetője volt fiatal éveiben, noha kapcsolata a mozgalom vezetőjével nem volt konfliktusmentes. Ahogyan Zsabotyinszkijt is – saját, ám történészek által vitatott elmondása szerint – maga Herzl Tivadar rángatta le a szónoki pódiumról az 1903-as cionista kongresszuson, túl szélsőségesnek ítélve a fiatal orosz-zsidó aktivistát, úgy Begint is Zsabotyinszkij nevezte egyik utolsó találkozásukkor „öngyilkos álmok” dédelgetőjének, mégpedig a későbbi miniszterelnök heves nacionalizmusa okán. Napjaink Likudjával azonban továbbra is szoros a szellemi kötődés: Benjámin Netanjáhu apja, a történész Bencion Netanjáhu Zsabotyinszkij személyes titkára volt annak New York-i éve alatt, Zsabotyinszkij nagypapjával azonos nevű unokája pedig 2008-ban sajtóhírek szerint belépett a Likudba.²⁴ A Likud brutalista stílusú pártközpontjában (a Zsabotyinszkijről elnevezett Mecudat Ze'évben, azaz „Ze'év [jelentése: farkas] Erődjében”) működik a jobboldali cionizmus örökségét ápoló Jabotinsky Intézet is. (Igaz, Zsabotyinszkij radikálisabb híveinek is voltak családi kapcsolatai a modern izraeli jobboldalhoz: Achimeir fia, Joszi Achimeir szóvivőként ténykedett Jichák Samir likudos kormányában, a Jabotinsky Intézet levéltárának igazgatója, Amira Stern, pedig Avraham Jair Stern testvérének a lánya.)

A történelmi és családi szálakon túl sem lehet elfelejteni Zsabotyinszkij szellemi hagyományát. Izraelben 2005 óta törvénybe van iktatva a Zsabotyinszkij-emléknep (a héber naptár szerint Tammuz 29., amely Zsabotyinszkij 1940. augusztus 4-ei halálának a napja), amelynek 2017-es megülését Netanjáhu arról beszélt, hogy „Zsabotyinszkij munkái ott vannak a polcomon, és gyakran olvasom őket”. Mint elmondta, irodájában még a cionista vezető kardja is helyet kapott. Az izraeli miniszterelnök ekkor úgy vélte, Zsabotyinszkij filozófiájának lényege a nemzeti önvédelem és a kultúra erősítése: „Lélek nélkül nincs erő, erő nélkül pedig nincsen lét”. (Emlékbeszédében ezek mellett Orbán Viktor magyar miniszterelnököt is méltatta az antiszemitizmussal szembeni fellépése okán.²⁵) Egy 2018-as beszédében pedig a demokrácia és a kisebbségi jogok megóvásának fontosságát emelte ki Zsabotyinszkij munkásságából.²⁶ Ha más nem, a két beszéd során kiemelt értékek magukban is mutatják a cionista író és politikus gondolkodásának kettősését: egyéni jogok és erős állam, demokrácia és nemzeti szuverenitás, illetve cionizmus és – korszakának forradalmi hevületében avítottak nézett, ám az idő által igazolt – humanizmus. Ezek jellemezték Zsabotyinszkij gondolkodását, és talán ezek azok a gondolatok, amelyek a legjobban meghatározzák napjaink Izrael államát is. ■

Zsabotyinszkij napjainkban a legfontosabb politikai gondolkodó Izraelben

22 VESZPRÉMY László Bernát: *Sztálinista szélsőjobb. A Lohamej Herut Jiszrael katonai tevékenysége és eszmei kötődései Palesztinában, 1940–1948*, Belvedere Meridionale 2018/2., 45–68.

23 *Jabotinsky most popular streetname in Israel*, <<https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3476622,00.html>>

24 *Ze'ev Jabotinsky joins Likud*, <<http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/128513>>

25 Lásd <<http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Speeches/Pages/speechjabo230717.aspx>>

26 Lásd <http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Speeches/Pages/speech_jabotinsky120718.aspx>